

СПАДКУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ

Дзера Ірина Олександрівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри приватного права

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Автором розглянуто проблематику спадкування криптовалюти у контексті вітчизняного цивільного права. Встановлено, що криптовалюти є новітнім різновидом майна, що мають особливу технічну та економічну природу, у відношенні до якого чинним законодавством України не передбачено спеціальних положень щодо спадкування.

Результати аналізу показали, що криптовалюти: 1) є інформацією, представленою у вигляді послідовності даних (чисел), що містять ідентифікатор, який забезпечує їх індивідуалізацію, а за сутністю – цифровим представленням вартості або права, що має майнову цінність; 2) вони існують, обертаються та зберігаються виключно в цифровому середовищі; 3) доступ до криптовалюти забезпечується володінням приватного криптографічного ключа або шляхом доступу до облікового запису постачальника послуг, який забезпечує зберігання криптовалюти та / або приватних криптографічних ключів; 4) ґрунтується на криптографії та технології розподіленого реєстру (DLT) або подібній технології, яка використовує механізми псевдонімізації, що не дозволяють однозначно ідентифікувати особу, що володіє криптовалютою на підставі публічної інформації, інформації, що міститься в державних реєстрах або інформації, що наявна в фінансових компаніях або інших суб'єктах господарювання зареєстрованих у встановленому законодавством порядку.

Дослідження інституту спадкування показало, що технологічна природа криптовалюти, особливості її цифрового обігу, способів зберігання та доступу до неї ставлять під сумнів ефективність застосування традиційних механізмів інституту спадкового права. При спадкуванні криптовалюти ключову роль відіграє воля спадкодавця на передачу належних йому цифрових речей як шляхом вчинення фактичних дій, так і шляхом вчинення одностороннього (включаючи заповіт) або двостороннього правочину в письмовій формі або у вигляді смарт-контракту. Важливим фактором також є спосіб зберігання приватних криптографічних ключів спадкодавця, що прямо впливає на можливість спадкування криптовалюти.

Встановлено, що проблематика спадкування криптовалюти, яка (приватні криптографічні ключі для доступу до якої) зберігається децентралізовано без залучення посередників, не має вирішення в межах правового регулювання. Разом з тим, вітчизняне цивільне право потребує змін для надання широкого юридичного інструментарію та належного рівня захисту для спадкодавців, які мають наміри скласти заповіт або передати криптовалюту спадкоємцям в інший спосіб.

Ключові слова: спадкування, заповіт, віртуальні активи, цифрові речі, криптоактиви, крипто валюта.

Iryna Dzera. Inheritance of cryptocurrencies

The author examines the issue of cryptocurrency inheritance in the context of Ukrainian civil law. It has been established that cryptocurrencies constitute a new type of property with a specific technical and economic nature, in relation to which the current legislation of Ukraine does not provide special inheritance provisions.

The results of the analysis demonstrate that cryptocurrencies: 1) represent information in the form of a sequence of data (numbers) containing an identifier that ensures their individualisation and, in essence, are a digital representation of value or a right with monetary value; 2) exist, circulate, and are stored exclusively in a digital environment; 3) access to cryptocurrency is ensured through possession of a private cryptographic key or access to

an account of a service provider that stores the cryptocurrency and/or private cryptographic keys; 4) are based on cryptography and distributed ledger technology (DLT) or similar technology that uses pseudonymisation mechanisms, which do not allow for the unambiguous identification of the person who owns the cryptocurrency on the basis of public information, data contained in state registers, or information held by financial companies or other business entities registered in accordance with the law.

The study of the inheritance institution shows that the technological nature of cryptocurrency, the peculiarities of its digital circulation, methods of storage and access, cast doubt on the effectiveness of applying traditional mechanisms of the inheritance law. In cases of cryptocurrency inheritance, the testator's will to transfer their digital assets plays a key role, either through the performance of factual acts or through the execution of a unilateral (including a will) or bilateral legal transaction, in written form or as a smart contract. An important factor is also the method by which the testator's private cryptographic keys are stored, as it directly affects the possibility of inheriting the cryptocurrency.

It has been determined that the issue of inheriting cryptocurrency, the private cryptographic keys to which are stored in a decentralised manner without intermediaries, remains unresolved within the current legal framework. At the same time, Ukrainian civil law requires reform to introduce a broader legal toolkit and provide an appropriate level of protection for testators who intend to bequeath cryptocurrency or transfer it to heirs by other means.

Key words: inheritance, testament, virtual assets, digital things, crypto-assets, cryptocurrency.

Вступ. Виникнення віртуальних активів та їх інтеграція в цивільно-правові відносини змінила уявлення про середовище існування та оборотоздатність речей, а також їх цінність. Станом на сьогодні криптовалюти, як різновид віртуальних активів, стали невід'ємним об'єктом цифрового середовища, у відношенні до якого учасники приватних правовідносин здійснюють різноманітні правочини, зокрема, щодо відчуження віртуальних активів з інвестиційною метою, з метою здійснення розрахунків, збереження вартості або отримання доступу до матеріальних чи цифрових товарів та послуг.

У зв'язку з матеріальною цінністю криптовалют та їх активним використанням у вітчизняному цивільному обороті [1], у правовій науці та практиці неодмінно постає питання спадкування таких цифрових речей.

Криптовалюти є новітнім різновидом майна, що мають особливу технічну та економічну природу, у відношенні до якого чинним законодавством України не передбачено спеціальних положень щодо спадкування. У контексті формування наукового підходу до спадкування криптовалют, а також потреби в з'ясуванні потреби комплексного нормативного регулювання правового режиму спадкування цифрових речей, дане дослідження, у межах якого застосовано як загальнонаукові, так і спеціально-правові **методи**, є **актуальним** для сучасного етапу

розвитку національного цивільного законодавства. Актуальність підсилює децентралізована природа існування криптовалют в цифровому середовищі, яка притаманна не всім різновидам віртуальних активів.

Попри введення в цивільне право України нового різновиду об'єктів цивільних прав – цифрових речей [2], до складу яких, зокрема, віднесено віртуальні активи, а також визначення їх базових ознак, питання спадкування криптовалют досі залишається недостатнім чином врегульованим на законодавчому рівні з огляду на те, що до правового режиму віртуальних активів застосовуються загальні положення ЦК України про речі, якщо інше не встановлено ЦК України, законом або не впливає із сутності цифрової речі [3]. Варто зазначити, що станом на сьогодні, ні ЦК України, ні Закон України «Про віртуальні активи» [4] не встановлює особливостей спадкування віртуальних активів.

У площині наукових досліджень наявні праці українських науковців, присвячені питанням спадкування віртуальних активів, зокрема, М. З. Вовк, І. Ю. Гулейкова, Л. М. Загоруй, І. С. Загоруй, С. Б. Булеци, С. С. Аліні, Ю. В. Кривенка, Д. І. Сироти та інших. Водночас такі дослідження переважно сфокусовані на питаннях цифрової спадщини на цифрові речі (включаючи цифровий контент і всі різновиди віртуальних активів) та як правило недостатнім чином охоплюють аналіз питань

спадкування за законом, тому дослідження проблематики спадкування криптовалют через призму національного законодавства потребують подальших наукових досліджень.

Як наслідок, правовий контекст дослідження характеризується недостатнім станом як нормативної, так і **наукової розробки**.

У статті розкрито **проблематику** спадкування криптовалюти у контексті вітчизняного цивільного права.

Автор розглядає зазначену проблематику як у теоретичному, так і в практичному аспектах: теоретичний вимір полягає у з'ясуванні підходів до спадкування криптовалют через призму їх технологічної, економічної та юридичної природи, а практичний – у пошуку реальних механізмів вирішення виявлених правових колізій спадкування криптовалют в приватно-правовому контексті. Такий підхід забезпечує отримання як теоретично обґрунтованих, так і прикладних результатів дослідження.

Метою статті є з'ясування способів спадкування криптовалюти у контексті положень українського законодавства.

Виклад основного тексту. Спадкове право існує протягом тривалого періоду часу та виникло на основі культурних, релігійних і правових традицій [5, с. 72]. В історичній перспективі на території України звичаєве право чітко визначало межі власності, принципи і порядок спадкування. Загалом спадкове право розглядалось як сукупність узвичаєних норм, що встановлювали сутність і порядок переходу не тільки прав, а й обов'язків померлого в питаннях наслідування до його нащадків [6, с. 39].

З часом концептуальне розуміння інституту спадкового права серед правників не зазнало істотних змін, однак поява нових об'єктів цивільних прав, обіг яких здійснюється виключно в цифровому середовищі, спонукає науковців і практиків замислитись над необхідністю адаптації спадкового права до нових цифрових реалій.

На думку В. В. Посполітака, глобальні причини появи «криптовалюти» покликані потребами бізнесу отримати інструмент: 1) транскордонного характеру для

обміну на товари, роботи, послуги; 2) для товарообміну, непідконтрольний органам державної влади будь-якої країни; 3) на який не впливають політичні, військові, революційні та інші процеси конкретних країн [7, 225].

Криптовалюти, прикладами яких є Bitcoin, Litecoin або Bitcoin Cash, можна охарактеризувати як актив, який [8, с. 7, 10–11]:

1. ґрунтується на криптографії та технології розподіленого реєстру (DLT) або подібній технології. Така технологія використовує механізми псевдонімізації, які не дозволяють однозначно ідентифікувати особу, що володіє криптовалютою на підставі публічної інформації, інформації, що міститься в державних реєстрах або інформації, що наявна в фінансових компаніях або інших суб'єктах господарювання зареєстрованих у встановленому законодавством порядку;

2. не емітується та не гарантується центральним банком, державною установою або фізичною чи юридичною особою приватного права;

3. не потребує участі посередників задля можливості його обороту в цифровому середовищі;

4. використовується як засіб обміну та / або з інвестиційною метою, та / або для збереження вартості.

В площині приватного права криптовалюта за своєю формою є інформацією, представленою у вигляді послідовності даних (чисел), що містять ідентифікатор, який забезпечує їх індивідуалізацію, а за сутністю – цифровим представленням вартості або права, що має майнову цінність [9, с. 170] [10] [3].

Важливо зазначити, що створення, існування та можливість обігу віртуальних активів реалізується виключно в віртуальному (цифровому) просторі [11, с. 304] за допомогою технології розподіленого реєстру (DLT) або іншої подібної технології, а доступ до криптовалюти забезпечується володінням приватного криптографічного ключа або шляхом доступу до облікового запису постачальника послуг, який забезпечує зберігання криптовалюти та / або приватних криптографічних ключів [4] [12, с. 98–99] [13, с. 162].

При цьому, до криптовалюти застосовуються положення ЦК України про речі,

якщо інше не встановлено ЦК України, законом або не впливає із сутності цифрової речі [3].

В статті 1218 ЦК України закріплено, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинились внаслідок його смерті, тобто до спадщини належать права та обов'язки спадкодавця і перед усім право власності на речі, прибутки та грошові накопичення, такі об'єкти носять майновий характер [14]. Відтак, криптовалюти можуть належати до складу спадщини.

Разом з тим, в контексті спадкування криптовалют неоднозначними є питання прийняття та оформлення спадщини, з огляду на їх технологічні особливості існування, обороту та зберігання. На особливу увагу в даному контексті заслуговують питання з'ясування складу спадкового майна та засвідчення переходу права власності на криптовалюту спадкоємцем.

При зверненні спадкоємця у зв'язку з відкриттям спадщини нотаріус з'ясовує відомості, зокрема, стосовно наявності спадкового майна, його складу та місцезнаходження, необхідність вжиття заходів щодо охорони спадкового майна [15].

При цьому майно, яке входить до складу спадщини, встановлюється нотаріусом на підставі [16, с. 131]; [17]:

а) інформації від спадкоємців. Водночас спадкоємець може мати неповні відомості щодо місцезнаходження спадкового майна або його складових, наприклад цінних паперів, належних померлому, грошових вкладів (депозитів) у банках або криптовалют;

б) відомостей із державного реєстру речових прав на нерухоме майно або державного земельного кадастру;

с) інформаційних довідок із бюро технічної інвентаризації;

д) даних сервісного центру Міністерства внутрішніх справ України;

е) відповідей на нотаріальні запити. Нотаріус повинен з метою виявлення складу спадщини і подальшої його оцінки робити запити в банки, інші кредитні організації та юридичні особи щодо наявності в них відомостей щодо майна спадкодавця (грошових коштів, цінних паперів, валютних цінностей, дорогоцінних металів та

каменів, виробів із них тощо). З метою отримання відповідної інформації нотаріус може також звертатися із запитом до податкових, митних органів, органів юстиції, внутрішніх справ та ін.

Відповідно до частини першої статті 1296 ЦК України спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину. Свідоцтво про право на спадщину є юридичним актом, який безумовно засвідчує перехід права власності на майно спадкодавця до спадкоємця. Разом з тим, незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини (частина п'ята статті 1268 ЦК України). При цьому, відсутність свідоцтва про право на спадщину криптовалюти не позбавляє спадкоємця права на спадщину (частина третя статті 1296 ЦК України), хоча до отримання такого свідоцтва правові можливості спадкоємців на відповідне майно є досить обмеженими, зокрема, в частині розпорядження майном [3] [16, с. 130] [18].

Згідно з положеннями Закону України «Про нотаріат», посвідчення заповітів та видача свідоцтв про право на спадщину є нотаріальними діями, які вчиняються нотаріусом. Водночас чинне законодавство України наразі не передбачає можливості вчинення таких нотаріальних дій в електронній формі із використанням кваліфікованих електронних підписів [19] [20]. Відтак, заповіт і свідоцтво про право на спадщину можуть існувати виключно у паперовій формі.

Нотаріус має можливість встановити наявність криптовалют у складі спадщини та згодом оформити свідоцтво про право на спадщину лише у випадку наявності у спадкоємців фактичного доступу до такої цифрової речі, який може бути отриманий від спадкодавця (за його життя або після його смерті) шляхом передачі спадкоємцям приватного криптографічного ключа, даних для доступу до криптогаманця постачальника послуг або передачі криптогаманця у вигляді фізичного носія разом з даним для доступу до нього, якщо саме на такому носії спадкоємець зберігає свій приватний криптографічний ключ.

Така передача може бути здійснена як шляхом вчинення фактичних дій, так

і шляхом вчинення одностороннього (включаючи заповіт) або двостороннього правочину в письмовій формі або у вигляді смарт-контракту [21, с. 57].

У випадку, якщо спадкоємці не володіють вищепереліченими відомостями та засобами, проте їм відома інформація про факт зберігання криптовалюти у певного постачальника послуг та наявні підтверджуючі документи щодо володіння ними спадкодавцем, вони мають можливість звернутися до суду задля встановлення факту володіння спадкоємцем криптовалютою. Це може включати випадки, коли відомості про володіння криптовалютами відображаються в декларації спадкодавця як особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування на виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» [22] або коли спадкоємці мають доступ до документації, що підтверджує факт володіння спадкодавцем криптовалютою на певний момент часу. Ще однією опцією може бути звернення нотаріуса до податкових органів, які, у випадку виконання спадкоємцем власних податкових зобов'язань, можуть надати нотаріусу відповідну інформацію про володіння ним криптовалютами, хоча такий механізм може виявитись неефективним з огляду на відсутність в Податковому кодексі України особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами, що зумовлює низький рівень декларування та оподаткування операцій з віртуальними активами.

Рішення суду встановлення факту володіння спадкоємцем криптовалютою, у свою чергу, надасть спадкоємцям можливість отримати криптовалюту померлої особи, звернувшись до відповідного централізованого посередника, який забезпечує зберігання криптовалюти та / або приватних криптографічних ключів спадкодавця, відповідно до встановленої ним процедури, та надавши пакет документів і відомостей, що підтверджують право на отримання спадщини, до складу якої входять криптовалюти [23].

Варто зазначити, що у разі, якщо криптовалюта зберігалась померлим самотійно (на власному матеріальному носії або на спеціальному апаратному забезпеченні) без використання послуг посередників

та не була передана ним спадкоємцям за життя або після смерті (наприклад, за допомогою смарт-контракту), доступ до такої криптовалюти неможливо отримати без наявності доступу до приватного криптографічного ключа або відповідного паролю у формі сид-фрази¹ чи пін-коду – навіть за наявності у спадкоємців відповідного рішення суду, яким визнається право власності спадкодавця на криптовалюту. В такому випадку право спадкоємців на отримання спадщини може бути повною мірою реалізованим лише за наявності волі спадкодавця на їх відчуження, не зважаючи на положення статті 1241 та 1258 ЦК України.

Висновки. Технологічна природа криптовалюти, особливості її цифрового обігу, способів зберігання та доступу до неї ставлять під сумнів ефективність застосування традиційних механізмів інституту спадкового права. При спадкуванні криптовалюти ключову роль відіграє воля спадкодавця на передачу належних йому цифрових речей як шляхом вчинення фактичних дій, так і шляхом вчинення одностороннього (включаючи заповіт) або двостороннього правочину в письмовій формі або у вигляді смарт-контракту.

Варто зазначити, що у разі, якщо криптовалюта зберігалась померлим самотійно (на власному матеріальному носії або на спеціальному апаратному забезпеченні) без використання послуг посередників та не була передана ним спадкоємцям за життя або після смерті (наприклад, за допомогою смарт-контракту), доступ до такої криптовалюти неможливо отримати без наявності доступу до приватного криптографічного ключа або відповідного паролю у формі сид-фрази чи пін-коду – навіть за наявності у спадкоємців відповідного рішення суду, яким визнається право власності спадкодавця на криптовалюту.

Це свідчить про те, що в подібних обставинах реалізація положень ЦК України щодо спадкування, зокрема статей 1241 та 1258, є неможливою без вираженої волі спадкодавця. Більше того, зазначена

¹ Seed-фраз (вона ж – відновна фраза, мнемонічна фраза, сид-фраз або просто сид) – це набір слів (від 12 до 24 слів), необхідних для відновлення гаманця. Вона генерується на пристрої користувача в момент створення гаманця і залишається незмінною протягом всього часу його використання [24]

проблема не має вирішення в межах правового регулювання, оскільки зумовлена технологічними особливостями функціонування криптовалют та децентралізованого середовища їх обігу (технології розподіленого реєстру).

Разом з тим, для спадкодавців, які мають наміри скласти заповіт або передати криптовалюту спадкоємцям в інший спосіб, право має надавати широкий інструментарій та належний рівень захисту. В даному контексті надзвичайно важливим є усвідомлення того, що право є результатом творчої діяльності людей, їхнього практичного досвіду, і воно покликане слугувати передусім людині – носію абсолютної, а не тільки соціальної цінності, забезпеченню її невідчужуваних прав і свобод [25, с. 68].

На підставі викладеного, пропонується включити до вітчизняного законодавства положення щодо:

1. Запровадження можливості оформлення заповіту в електронній формі

з метою забезпечення технічного захисту доступу до приватного криптографічного ключа, пароля у формі сід-фрази чи пін-коду, які можуть бути включені до змісту такого заповіту.

2. Визнання правового статусу смарт-контрактів як засобу автоматичної передачі криптовалюти спадкоємцям, що дозволить реалізовувати волевиявлення спадкодавця у цифровому середовищі після його смерті. Разом з тим таке волевиявлення матиме правові наслідки лише у випадку його відповідності положенням ЦК України щодо спадкування.

3. Передбачити право нотаріусів звертатися до централізованих національних постачальників послуг, що забезпечують зберігання криптовалют та / або приватних криптографічних ключів суб'єктів цивільних правовідносин для отримання офіційної інформації про наявність та склад цифрового спадкового майна, з метою забезпечення ефективного нотаріального провадження у спадкових справах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. 2024 Global Crypto Adoption Index – Chainalysis. *Chainalysis*. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2024-global-crypto-adoption-index/> (дата звернення: 21.06.2025).
2. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав : Закон України від 10.08.2023 № 3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (дата звернення: 22.06.2025).
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.06.2025).
4. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 22.06.2025).
5. Загоруй Л. М., Загоруй І. С. Цифрова спадщина: проблеми формування і перспективи. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 47. С. 71–82. URL: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-71-82> (дата звернення: 22.06.2025).
6. Журбелюк Г. Особливості спадкування в Українській системі світобачення: історико-правові аспекти. *Наукові записки НаУКМА*. 2004. Т. 26 : *Юридичні науки*. С. 38–47. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e2add83a-e9bc-4548-a76c-343034abaaa1/content>.
7. Посполітак В. В. «Криптовалюта: об'єктивна реальність та її правове регулювання». *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права : матеріали другої всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 27–28 жовтня 2017 р.)*. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2017. С. 209–214. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/Збірник-матеріалів-конференції-27-28-жовтня-2017-р.-ЛНУ.pdf> (дата звернення: 22.06.2025).
8. European Banking Authority. Report with advice for the European Commission on crypto-assets. 2019. 30 с. URL: <https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-reports-crypto-assets> (дата звернення: 22.06.2025).
9. Савченко Є. Ю. Правовий режим власності на віртуальні активи. *New Ukrainian Law*. 2025. № 6. С. 165–181. URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2024.6.24> (дата звернення: 22.06.2025).

10. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No. 1093/2010 and (EU) No. 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02023R1114-20240109> (дата звернення: 22.06.2025).

11. Савченко Є. Віртуальні активи: нематеріальні блага чи окремі об'єкти цивільних прав? *Юридичний вісник*. 2023. № 6. С. 301–310. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2023.37> (дата звернення: 22.06.2025).

12. Аліна С. С. «Особливості спадкування криптовалют відповідно до специфіки їх правової природи». *Римське приватне право: здобутки європейські та глобальні* : матер. міжн. колокви. (м. Одеса, 27 жовтня 2018 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2018. С. 98–99. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/913a124d-2454-46bc-b47b-3dc6e728f578> (дата звернення: 22.06.2025).

13. Шаповал К. О., Наконечна Д. О. Спадкування цифрових активів: особливості регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 160–165. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/36> (дата звернення: 22.06.2025).

14. Рішення Приморського районного суду міста Одеси від 31.10.2007 у справі № 2–6360/07. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5002291>

15. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення: 22.06.2025).

16. Спадкове право крізь призму судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. 536 с.

17. Адвокатське бюро Івана Хомича. Оформлення спадщини. Особливості та порядок дій. 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YD4YL3fy72Q> (дата звернення: 22.06.2025).

18. Постанова Верховного Суду від 22 березня 2023 року у справі № 463/6829/21-ц (провадження № 61-12264св22). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109855002>

19. Кривенко Ю. В. «До питання спадкування цифрової речі». *ІТ-право та кібербезпека в умовах гібридної війни* : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 12 квіт. 2025 р.) / за заг. ред.: Є. О. Харитонова, Ю. Кривенко ; кафедра цив. права НУ «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2025. 138 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/60c46956-566a-4c72-ab47-cb5106b38acb>

20. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 23.06.2025).

21. Деякі питання використання спеціальних бланків нотаріальних документів : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 № 1290 : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1290-2021-п#Text> (дата звернення: 23.06.2025).

22. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 23.06.2025).

23. Binance. How to Use the “Inheritance Appeal” Feature on Binance? URL: <https://www.binance.com/> URL: <https://www.binance.com/en/support/faq/detail/89413ec723d94a1d8fb038e3e1130e0a> (дата звернення: 22.06.2025).

24. Що таке Seed-фраза або Мнемонічна Фраза? *Trustee Plus – криптогаманець із вбудованою платіжною картою*. URL: <https://trusteeglobal.com/academy/seed-fraza-abo-fraza-vidnovlennya-vse-shho-vam-potribno-znaty/> (дата звернення: 22.06.2025).

25. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. К. : Ваїте, 2015. 392 с.